

Лекція 11

Тема 3.4. Становлення і розвиток Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР)

1. Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки. Створення Української Національної Ради та її Статут від 18 жовтня 1918 р.
2. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.
3. Підготовка до злуки ЗУНР і УНР. Універсал Директорії УНР про об'єднання з ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового конгресу з цього питання.

Література:

- 1) Історія держави і права України /За ред. А. С. Чайковського. – К.: Хрінком Інтер 2006, лекція 12 § 4
- 2) Заруба В. М. Історія держави і права України.- К.: Істина 2006, тема 7.4.
- 3) Іванов В. М. Історія держави і права України. К.: МАУП 2003, частина II 9. 4.

1. Услід за Російською багатонаціональною імперією почала розпадатися й Австро-Угорська монархія. Політичні кола поневолених нею народів готувалися до захоплення влади. Наростала хвиля революційного піднесення. Намагаючись врятувати монархію, імператор Карл I Габсбург **16 жовтня 1918 р.** видав маніфест, за яким Австро-Угорщина перетворювалася на багатонаціональну федеративну державу. «Коронним землям» надавалося право створити власні представницькі органи – Національні ради. У зв'язку з цим, а також передбачаючи можливий крах монархії, **18 жовтня 1918 р** у Львові був скликаний з'їзд всіх депутатів австрійського парламенту галицького й буковинського сеймів, представників від основних політичних партій, а також від духовенства й студентства. З'їзд зі свого складу обрав **Українську Національну Раду – як вищого представника національно-політичних інтересів українського народу в Австро-Угорщині**. Її главою (президентом) став **Є. Петрушевич** – голова Української парламентської репрезентації.

Українська Національна Рада розпочала активну діяльність. **19 жовтня** вона видала **Маніфест**, у якому було записано: 1) усі українські землі, зокрема, Східна Галичина, Північна Буковина й Закарпаття утворюють «одноцільну українську національну територію, що проголошується як **Українська держава**, що-правда у складі Австро-Угорщина

У маніфесті повідомлялось про скликання найближчим часом парламенту, який здійснить земельну реформу, внаслідок якої землі поміщиків та інших власників землі перейдуть у власність селян. Робітниче законодавство забезпечить робітникам 8- годинний робочий день, охорону праці. Для захисту своєї землі свого народу всі громадяни здатні носити зброю, закликалися вступати до лав української армії.

Отже, 19 жовтня 1918 р. стало днем початку процесу утворення на західноукраїнських землях незалежної української держави. Це процес був завершений у листопаді.

Представництва Закарпатської України у складі УНРади не було, але від групи політичних діячів Закарпаття надійшло повідомлення, що закарпатські українці бажають приєднатися до Української держави.

Бажаючи узгодити програму своєї діяльності з австрійською владою УНРада направила до Відня свою делегацію на чолі з Є. Петрушевичем.

Поки делегація чекала на аудієнцію з імператором Австро-Угорщина розпалася.

24 жовтня 1918 р. проголосила свою незалежність Угорщина **28 жовтня** – Чехословаччина **29 жовтня** – Сербо-Хорвато-Словенська держава (Югославія). **28 жовтня** у Кракові було утворено Польську ліквідаційну комісію, яка мала на меті передати владу в Галичині до Польської держави.

На **1 листопада** було призначено офіційне передання влади в Галичині полякам. Це призвело до збройного повстання і взяття влади у Львові.

В ніч на **1 листопада 1918 р.** українські частини захопили всі стратегічно важливі об'єкти міста.

На початку листопада влада в усіх містах і місцевостях перейшла до українців.

1 листопада УНРада видала два звернення «**До населення міста Львова**» і «**Український народ**». У них повідомлялось, що «волею українського народу на українських землях Австро-Угорської монархії утворилася Українська держава, що вищу владу в ній до скликання парламенту здійснює Українська Національна Рада, що старі органи влади й управління ліквідуються, а владу на місцях до утворення постійної системи органів влади й управління **повинні взяти** в свої руки у містах, селах (громадах) і повітах **українські** організації».

До прийняття своїх законів та інших нормативних актів на території Української держави з метою недопущення хаосу і беззаконня повинно було діяти австрійське законодавство, якщо воно не суперечить принципам і засадам української державності.

Однак незабаром польська військова організація у Львові, а пізніше і в інших місцевостях краю, розпочала воєнні дії, що переросли у криваву війну. З Польщі до Галичини почали спішно перекидати нові військові частини.

2. 9 листопада 1918 р. на засіданні УНРади була визначена офіційна назва держави – **ЗУНР**. До її складу крім Східної Галичини увійшла Північна Буковина та українські комітати (повіти) Закарпаття, тобто землі колишньої Австро-Угорської монархії.

Держава ЗУНР охоплювала територію з шістьма млн. населення (в т.ч. 71% - українці 13% - поляки 2% - румуни, мадяри).

Щоправда Північну Буковину незабаром захопила Румунія. У **вересні 1919 р.** Паризька мирна конференція санкціонувала цю анексію. Щодо Закарпаття, то воно так і не визволилося з-під влади Угорщини. У січні 1919 р. західну частину краю, а у **квітні всю його територію** захопила **Чехословаччина**. Паризька конференція юридично «узаконила» і цю анексію.

Отже, фактично ЗУНР охоплювала тільки територію Східної Галичини з населенням 4 млн. осіб.

9 листопада 1918 р. Українська Національна Рада сформувала уряд – **Державний секретаріат на чолі з К. Левицьким**. У складі уряду було 14 секретарств (міністерств).

13 листопада 1918 р. УНРада визначила конституційні засади ЗУНР, прийнявши «**Тимчасовий Основний закон**»

У ньому закріплювалась назва держави, її територія і кордони; проголошувалося верховенство і суверенітет народу, який здійснює їх через свої представницькі органи, що обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні за пропорційною системою.

Виборчим правом наділялися всі громадяни держави без винятку. Вищим органом влади мали стати **Установчі збори (або Сейм)**. До його обрання ця влада належатиме **УНРаді**, а виконавча – **Державному секретаріату**. Гербом ЗУНР було затверджено золотого лева на блакитному тлі щиту, прапором – блакитно-жовтий стяг.

Що стосується місцевих органів влади, то замість австрійських органів у містах, містечках і селах передбачалося обрати відповідно міських **Общинних (громадських) комісарів** і колегіальні органи при них, так звані «**прибічні ради**». У повітах належало обрати

повітових комісарів і повітові національні ради. У першій половині листопада відбулися вибори на основі загального прямого виборчого права.

На багатолюдних зборах майже в усіх містах, селах і повітах були обрані відповідні комісари та повітові «прибічні» і національні ради.

22 листопада під натиском польських військ українські установи й організації покинули Львів і переїхали до Тернополя, пізніше до Станіслава.

4 січня 1919 р. тут відбулося засідання УНРади, на якому було прийнято нові важливі закони. Зокрема було створено **Президію УНРади** (голова й чотири заступники), яка організувала сесії ради, визначала їхній порядок денний. На цьому засіданні відбулися вибори голови (президента) Ради. Ним став Є. Петрушевич. 4 січня було засновано ще один державний орган **Виділ** (комітет) УНРади (складався з президента Ради і 9 членів). До його функцій входило призначати уряд, здійснювати його відставку, представляти державу в зовнішніх зносинах, затверджувати й оприлюднювати закони. Це був по суті колегіальний глава держави.

У березні 1919 р. прийнятий Закон «Про скликання Сейму ЗУНР» а у квітні – виборчий закон. Щоправда провести вибори, скликати сейм не вдалося.

Для захисту держави створені збройні сили – **УГА** (початок 1919 р., кількість її складала 120 тис.).

Для захисту громадського порядку під час виборів до місцевих органів влади у багатьох населених пунктах населення обирало **народну міліцію**.

Вже в листопаді 1918 р. УНРада розпорядилася сформувати українську жандармерію. На місцях – містах, селах, повітах створювались команди жандармерії.

Приймали в жандармерію добровольців з числа військовослужбовців.

Невдовзі ЗУНР зазнала прямого нападу з боку Польщі. **25 червня 1919 р. Верховна Рада Антанти прийняла рішення уповноважити збройні сили Польської республіки зайняти територію Галичини для гарантування безпеки мирного населення Східної Галичини від більшовицьких банд.**

Окупація Польщею західноукраїнських земель спочатку вважалася тимчасовою. Але **14 березня 1923 р.** Рада послів Антанти прийняла рішення про остаточну передачу Східної Галичини Польщі – без опитування населення всупереч його волі і бажання.

У середині **липня 1919 р.** збройні сили ЗУНР, її власті під натиском польської армії перемістилися на територію УНР. Обидві армії возз'єдналися і продовжували боротися за збереження незалежної української держави.

Незабаром власті ЗУНР, переконавшись у безперспективності цієї боротьби, бажанні С. Петлюри укласти договір з Польщею ціною відмови від західноукраїнських земель на користь Польщі, залишили Україну і перебрались до Відня.

Отже ЗУНР після восьми місяців самовідданої боротьби з зовнішніми ворогами припинила своє існування.

Причини поразки – політична нерішучість, відкладання на майбутнє рішення гострих соціально-економічних проблем, неенергійне ведення війни. Однією з головних причин поразки можна вважати віру у справедливість і демократизм Антанти, сподівання на допомогу ззовні, а не віра у свої власні сили. Однак основною причиною падіння ЗУНР є зовнішня агресія Польщі та Румунії.

3. З перших днів існування ЗУНР здійснювалися спроби воз'єднання зі Східною Україною. У листопаді – грудні 1918 р. за ініціативою властей ЗУНР відбулися переговори з керівництвом УНР. **1 грудня 1918 р. Директорія і делегація ЗУНР підписала у Фастові попередній договір про об'єднання.**

3-го січня 1919 р. УНР одностайно прийняла постанову про об'єднання ЗУНР і УНР.

22 січня 1919 р. на Софійській площі у Києві у присутності багатьох тисяч людей були зачитані ця постанова та Універсал Директорії про об'єднання «злуку» **обох держав і народів в єдину Українську Народну Республіку.**

23 січня Акт «злуки» був одностайно ратифікований сесією Трудового КОНГРЕСУ. Більшість українських земель (крім Буковини і Закарпаття) возз'єдналися у єдиній незалежній державі. 22 січня стало національним святом українського народу.

Однак об'єднання обох українських держав не ліквідувало багатьох проблем.

Формальне об'єднання відбулося, але фактично обидва уряди і обидві держави затиснені з усіх боків ворогами, продовжували самотужки визвольні змагання.